

**VILLA
NOVA
1274**

**UNA
LLEGENDA
D'EMANCIPACIÓ**

750 ANIVERSARI DE LA CARTA POBLA

Un territori amb vida

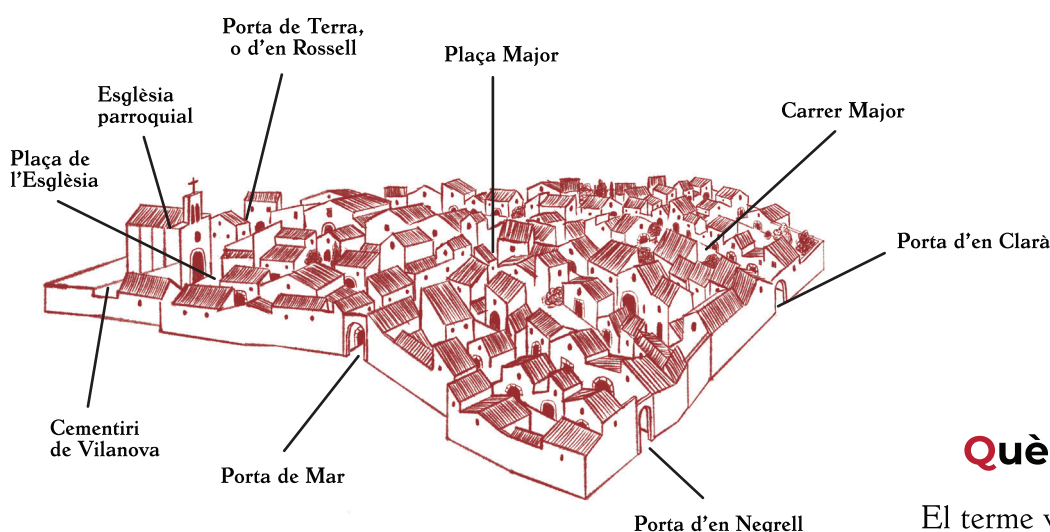
Vilanova i la Geltrú és la unió de dos nuclis antics o veïnats propers separats pel torrent de la Pastera, una separació que no només era física sinó que també jurisdiccional.

La Geltrú antiga i Vilanova no van formar un municipi unitari fins a l'època moderna.

Per entendre la formació de l'actual municipi cal retrocedir uns mil anys. Allà s'hi troben les primeres referències històriques que marcaran aquest territori del Penedès costaner.

La **Carta Poble** és el pal de paller de la nostra història i condiciona l'evolució de Cubelles, la Geltrú i Vilanova.

Però com es forma aquesta **Vila Nova**? Els vilanovins van triar una **llegenda d'emancipació** per explicar com havia nascut la ciutat. Això vol dir que els antics pobladors tenien consciència que la seva ciutat havia nascut d'una reivindicació social.

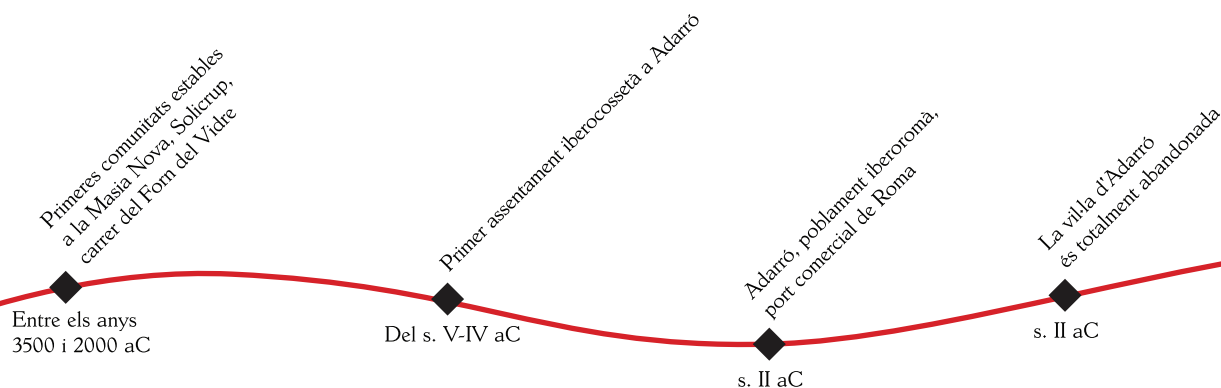

Què és una vila?

El terme vila té el seu origen en el nom que rebien els ravals o suburbis que es construïen fora dels murs per ampliar l'àmbit d'una població.

Qui n'ha parlat d'aquesta temàtica?

Algunes de les persones que han divulgat la història de la fundació de Vilanova i el paper que va tenir la Carta Poble són Francesc Papiol, Josep A. Garí, Josep Coroleu, Víctor Balaguer, Albert Ferrer, Albert Virella, Blanca Cuatrecasas, Núria Jornet, Àngels Parés i M. Lluïsa Orriols.

Una llegenda que arriba als nostres dies

*Qualsevol llegenda no és una invenció fantàsica, es basa en dades.
I en el cas de la llegenda de Vilanova hi són.*
Bienve Moya

750 anys de la Carta Pobra de la Vila Nova La llegenda

La ciutat de Vilanova i la Geltrú té una llegenda.

Diu que un bon dia un noi i una noia de la Geltrú van decidir casar-se. Però, com passava en aquella època, eren aplicables els 'mals usos', els drets senyorials. I un dels mals usos era que totes les dones de les terres del feudal, quan es casaven, havien de passar una primera nit amb el senyor del castell. Aquest mal ús era denominat el 'dret de cuixa'. Aquella parella, però, va decidir que ja n'hi havia prou d'aquest mal ús i van decidir fugir de la població de la Geltrú i anar a viure en una casa que s'havien fet a l'altre cantó del torrent, vora la vella ermita de Sant Antoni que hi havia en el camí entre el castell de Cubelles i el de la Geltrú.

Aquesta és la llegenda.

*I com lo Cavaller
de la Geltrú fes algunas vexacions en alguns vasalls
seus, se isqueren de son territori y se'n passaren
al territori de Cubelles*

**I com lo cavaller
de la Geltrú fer algunes vexacions en alguns vasalls
seus, se isqueren (marxaren) de son territori i se'n passaren
al territori de Cubelles**

Quines fonts escrites tenim de la llegenda?

La llegenda la trobem redactada a la història de Cubelles, concretament en una cita que fa Joan Avinyó del segle XVII, d'un capbreu de la Parròquia i que fa referència a les vexacions que impartia el senyor feudal de la Geltrú. Més endavant també en parla, el 1893, Teodor Creus i Corominas al volum titulat *Set contalles del temps vell*. La llegenda té, doncs, una base documental i se'n poden trobar referències en la literatura.

Primers documents que parlen
de la Geltrú vella Episcopali

999

El terme i el castell de la Geltrú
pertany als senyors del castell de Ribes

s. XI

Primera menció de Vilanova de Cubelles

1232

Un enfrontament entre el poders reials i feudal: La Catalunya de Jaume I

La majoria del territori de la Catalunya Nova eren possessions dels nobles feudals que havien conquerit als musulmans i que controlaven la terra i a aquells qui la treballaven. Els nobles feudals tenien la població sotmesa al vassallatge amb greus impostos i altres càrregues abusives, anomenades mals usos.

Què eren els mals usos?

Eren imposicions a què estava sotmesa la pagesia per part del senyor feudal a l'edat mitjana. Aquestes obligacions facultaven els senyors feudals per maltractar, empresonar i desposseir dels seus béns els pagesos.

- ◆ **Intestia** Dret senyorial que penalitzava els pagesos que morien sense fer testament.
- ◆ **Eixorquia** Dret pel qual el senyor rebia una tercera part de l'herència del pagès que no tenia descendència.
- ◆ **Cugucia** Si la muller del pagès era trobada culpable d'adulteri, el senyor tenia dret de quedar-se generalment una tercera part dels béns.
- ◆ **Àrsia** Indemnització que el pagès havia de pagar al senyor en cas d'incendi fortuït de les seves terres.
- ◆ **Ferma d'espoli forçada** Era l'apropiació d'una part dels béns dels pagesos quan garantien el dot de la muller amb el mas del seu senyor.
- ◆ **Farga de destret** El pagès tenia l'obligació de comprar i de reparar les eines de treball a la ferreria del senyor.
- ◆ **Jova** Era l'obligació del pagès de treballar les terres del senyor durant uns dies determinats a l'any, amb un parell de mules o bous.
- ◆ **Firma d'espoli** Era el pagament pels drets de noces que pagava el pare de la núvia per respondre del dot.
- ◆ **Remença personal** Els pagesos sotmesos a la servitud de la gleba no podien abandonar el mas que treballaven sense haver-se redimit davant el senyor.

Des de l'inici del patriarcat, en les revolucions neolítiques, la reproducció humana està marcada per un control exhaustiu. En aquell temps, el dret masculí obeeix a la necessitat dels homes d'intentar tenir certesa sobre la seva paternitat biològica.

Els antics pobladors tenien consciència que la seva ciutat havia nascut d'una reivindicació social: la protesta contra els mals usos. Creix la crítica a l'abús i es va dignificant simbòlicament el principi d'autonomia.

Paral·lelament, Jaume I, nascut a Montpeller el 1208, tenia necessitat de diners per finançar les seves noves conquestes a les terres musulmanes. Una forma de recaptar-ne era posseir poblacions i vassalls que li prestessin obediència a ell i no als nobles feudals.

Per aconseguir els seus propòsits, Jaume I va patrocinar la creació d'aquestes noves poblacions concedint exempcions als qui hi anessin a viure i treballar, és a dir, eximint els nous pobladors d'alguns tributs i drets d'usos senyorials, considerats ara excessos de poder.

Els darrers anys de Jaume I no van ser feliços: renuncià als antics dominis occitans pel tractat de Corbeil (1258), fracassà en l'intent de croada a Terra Santa (1269) i en el repartiment dels seus regnes entre els fills.

El rei va ser derrotat pels musulmans a Lluchent el juny de 1276 i va morir el mes de juliol.

La seva herència va ser repartida configurant el que avui coneixem com a Països Catalans, l'Aragó i la Catalunya del Nord.

Les seves restes descansen al monestir de Poblet.

1259
El castell de la Geltrú es queixa de la fugida dels seus vassalls

1274
El rei Jaume I atorga la "Carta Pobra" a Vilanova de Cubelles

1335
Vilanova de Cubelles i Cubelles són viles reials

1358
Pere III dona permís per fer un mercat setmanal cada dimecres a Vilanova

Una terra de ningú

Durant els segles IX i X les turbulències, el desgovern i les batusses eren habituals a les terres del Penedès. Era una terra de ningú. Això es va establir quan va esdevenir terra de frontera dependent del comtat de Barcelona. Les escaramusses amb els sarraïns eren força habituals, sobretot a la costa del Garraf, que quedava aïllada de la resta del Penedès per les dificultats orogràfiques.

Les línies de defensa cap a l'any 1000 es van enfortir amb la construcció de diversos castells al Penedès, entre els quals el de la Geltrú, documentat ja el 1080 com a **Guisaltrud**. Uns anys més tard es va construir el castell de Cubelles.

Vila Nova va ser poblada perquè tenia bones terres de conreu i bones platges per varar barques.
Albert Virella

La Geltrú

Els dos castells i les seves terres tenien la partió en el torrent de la Pastera. El castell de la Geltrú era subsidiari del castell de Ribes. Els senyors de Ribes eren parents de Mir Geribert, el 'príncep d'Olèrdola', que va donar relleu polític al Penedès en aquell moment. El castell de la Geltrú tenia uns castlans que alhora eren els senyors de Ribes per concessió de la Seu de Barcelona.

Això va ser així fins al s.XIII, en què va passar al domini reial després que els pobladors de la Geltrú van oferir al rei Pere III una quantitat per alliberar-se del feudal.

Vila Nova

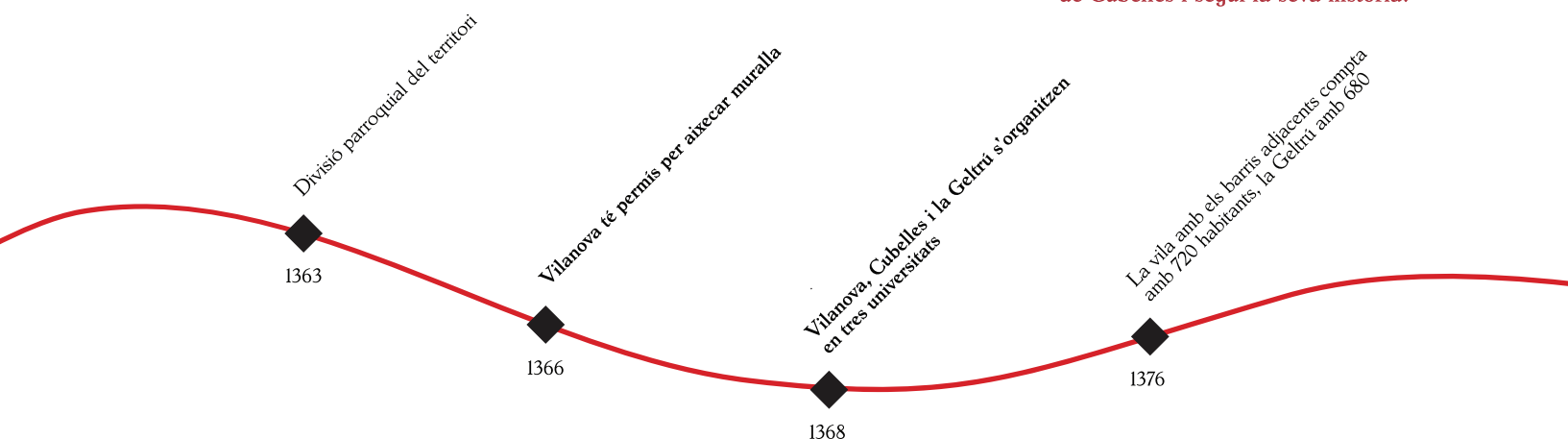
Abans, l'augment de la població va fer que alguns geltrunencs saltessin el torrent de la Pastera i s'instal·lessin en la zona de Cubelles. Així va néixer la Vila Nova.

La distància entre la nova població i el castell de Cubelles els va permetre dotar-se de normes pròpies. Les primeres cases es van situar en el camí que anava des de Cubelles fins a la Geltrú: el carrer Major, pel qual circulava el camí entre Tarragona i Barcelona.

La primera menció de Vilanova és al segle XIII com a Vilanova de Cubelles, tal com explica l'historiador vilanoví Albert Virella. El mateix historiador parla de diversos nuclis que van créixer i van conformar una comunitat més àmplia (Adarró, Enveja, el Piular, Creixell, Vila-rodona, Soerrània,...). Alguns d'aquests nuclis estaven al costat del Camí Ral, que anava per fora de la vila.

El 27 de juliol de 1274, Jaume I atorgava la condició de població al nucli d'habitants conegut com a Vila Nova i els posava sota jurisdicció reial; s'alliberaven, doncs, del règim feudal.

La Vila nova va anar creixent i el 1611 se separà de Cubelles i seguí la seva història.

A 6 calendes d'agost de 1274

Tot i que tenim constància d'un redactat anterior que ens parla dels habitants de la Vila Nova, del 1232, el 27 de juliol de 1274, el rei Jaume I, amb 66 anys, atorgava la carta de població. És un document jurídic i institucional que estableix privilegis i drets i que es fa per fomentar la repoblació i la construcció de nous veïnatsges.

La Carta de Població no va tenir altra finalitat que lluitar contra l'orgullosa indisciplina dels nobles feudals.
Vicens Carbonell

Com és la Carta Poble?

És un document important, solemne, que prové de la Cancelleria Reial, amb tots els elements que el fan rellevant.

Núria Jornet

la Carta Poble de Vilanova està escrita en un full de pergamí, de 28,5 x 34,5 cm, amb lletra medieval de la coneguda com a francesa carolina, pròpia de la cancelleria aragonesa. Porta al peu el signe del rei Jaume I, un rombe losange creuat per diagonals i perpendiculars, amb els vèrtexs rematats per quatre creus inscrites en rectangles. Prop del signe del rei hi figuren els noms dels testimonis i alguns nobles barons de la seva cort.

S'autoritza una fira anual a Vilanova, la primera quinzena de novembre

1381

Les tres universitats són nomenades carrers de Barcelona

1418

La Geltrú i Vilanova aixequen recinte emmurallat conjunt

1500

La Geltrú és comprada per Vilanova i Cubelles

1576

A qui va dirigida?

La Carta Poble va dirigida a les persones nouvingudes i a les ja habitants de dos nuclis: el de Vilanova (iuxta Guialtrudum) i el de Ça Llacuna (iuxta mare). **Ça Llacuna era el barri mariner de Vilanova.**

La carta anava dirigida a tota la gent que ja poblava aquell territori així com animava molts altres homes i dones, provinents de terres llunyanes, a habitar en el terme de Cubelles, just al costat dels dominis del castell de la Geltrú.

És l'única Carta Poble?

Les concessions de Carta Poble es troben arreu de la Corona d'Aragó en un moment en què es volia enfortir el poder reial. En són exemples la de Vilafranca, Cubelles, Cardedeu, Terrassa i Vila-real.

Què ens explica?

El document de Jaume I verifica i consolida aquesta nova vila, ja que llavors passa a ser fundació jurídica. L'assentament passava a dependre jurídicament del poder del rei, que farà tres tipologies de concessions:

1. **Concessions territorials**
2. **Concessions personals**
3. **Promesa i oferiment de protecció**

A la carta de població sequiren nous i importants privilegis i concessions reials.

Quines concessions dona als pobladors?

Per incentivar i fomentar la població, el rei deslliura els pobladors de les següents obligacions:

- ◆ **Cavalcada i exercitum** Les dues formes de prestació de servei militar que un senyor podia demanar per fer expedicions de saqueig, properes o llunyanes.
- ◆ **Quèstia** Impost fiscal que podia demanar el rei en casos excepcionals per atendre necessitats imprevistes.
- ◆ **Cena** Impost monetari que substituïa l'obligació dels súbdits d'allotjar el rei quan transitava per la localitat.
- ◆ **Lleuda i peatge** Impostos sobre les mercaderies i la seva entrada pels camins i ports.

Com s'ha conservat el document fins a l'actualitat?

El document va ser conservat a les dependències que governaven la ciutat. A finals del segle XIX va passar a la **Biblioteca Victor Balaguer** i fou redescoberta pel bibliotecari Joan Oliva i Milà.

Cubelles se separa definitivament de Vilanova

1611

Construcció d'una fragata per defensar-se dels cotzaris

1687

Durant la Guerra de Successió Vilanova és saquejada per les tropes felipistes

1714

Obertura de la carretera amb Vilafranca Vilanova, port del Penedès

1759

La darrera fita: La delimitació dels nous termes

Un dels episodis que es dilatarà en el temps serà l'establiment de la fita que marcarà la separació definitiva entre Cubelles i Vilanova. El conflicte sobre la col·locació de la marca de terme entre les dues poblacions durarà uns tres segles. En disputa hi havia diversos terrenys. La mala rebuda que hi va haver amb la col·locació de la fita de terme just a tocar de Cubelles, a l'ermita de Sant Antoni de Pàdua, va generar aldarulls.

El 1767 la decisió no va agradar a la població cubellenca i seran les dones qui es revoltaran. Unes 150 cubellenques agafaran les pedres de terme i les arrossegaran i arribaran fins al castell de Cubelles. Sis d'elles van acabar engarjolades. El 26 de maig de 1850 s'acordava que la divisòria definitiva del terme entre Vilanova i Cubelles seria al torrent de Santa Maria.

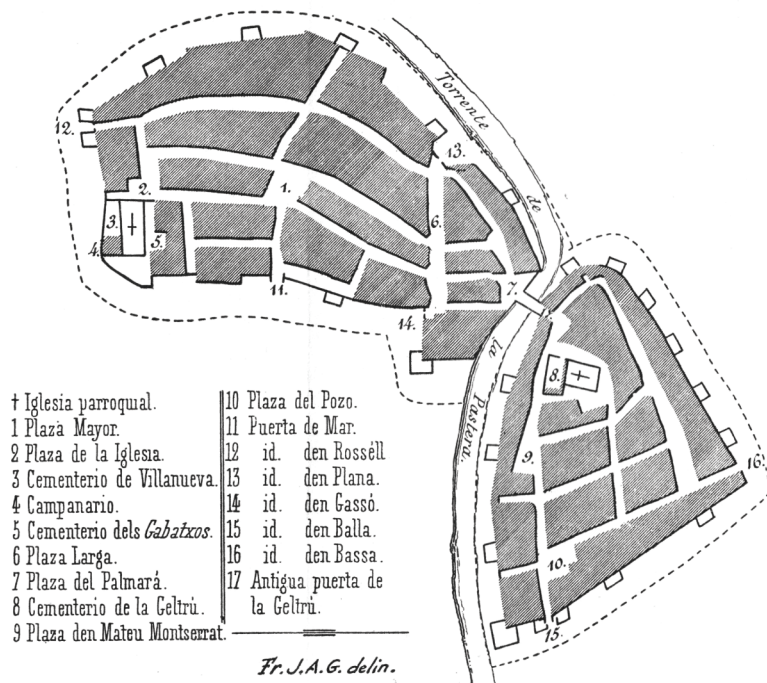
1768
El "Reial acord" intitula la ciutat com a Vilanova i la Geltru

1778
Vilanova enceta un intens comerç amb America gràcies a la llibertat que atorga el rei Carles III

1821
Enderroc de l'aniga ermita de Sant Antoni

1850
Es fixa el torrent de Santa Maria com a terme definitiu amb Cubelles

PLANO DE LA VILLA DE VILLANUEVA Y GELTRÚ ó sea su segundo recinto en el año 1500.

Els habitants ja no viuran sota les ordres d'un feudal que exigeix una sèrie de drets, sinó que depenen del rei, mitjançant el batlle, i això els afavoreix per aquest concepte que tenim de "burg", d'oficis que ja no depenen només de la terra, sinó d'una ciutat.

Àngels Parés

El dia a dia a Vilanova i la Geltrú

Per poder saber algunes coses de l'estructura econòmica d'aquella època, cal basar-se en els inventaris, ja que inclouen eines i estris de treball. Aquests ens permeten saber els possibles oficis de la Geltrú i de Vilanova.

L'ofici de **pagès** era el més comú, conreava la vinya, el cereal i l'olivera, a banda dels cultius de les hortalisses que es regaven gràcies als pous. El conreu de terres es feia amb mules, ases i bous.

Un altre dels oficis era el de **boter**, lligat a la vinya. Els inventaris parlen de cups, cistells, barrals, embuts i botes.

A banda de l'ofici de pagès, cal tenir present **la marineria** habitual en les terres costaneres de cabotatge i de pesca.

El comerç també creix en aquestes èpoques, ja que els vilanovins van obtenir privilegis per poder carregar i descarregar mercaderies.

El treball femení de l'època forma part d'una societat tripartita: qui resa, qui lluita i qui treballa. **Les dones realitzaven tasques manuals força feixugues, també en la vida espiritual i tasques assistencials.** El treball manual, el del conreu de la terra, era propi d'homes i de dones. La vida de les dones era plena de treball útil a la comunitat ja sigui gratuït, per amor en l'exercici de la **cura dels altres** o **a l'obrador** de les famílies menestrals o amb ofici propi com **la filatura**.

Apotecari

Fornier

Fuster

Sabater

Mestre d'aixa

Hostalera

Picapedrer

Mercadera

Comissariat Comissió per als actes de commemoració dels 750 anys de la Carta Poble
Equip Assessor Bienve Moya, Sixte Moral, Xavier López i Rosa Català
Producció Ajuntament de Vilanova i la Geltrú
Correcció dels textos Josep Mesia Nin

Fons documental

AVINYÓ ANDREU, Joan; *Història de Cubelles*, 1973.

CARBONELL VIRELLA, Vicens; "El naixement de Vilanova, un esdeveniment social."

DCC aniversari de la Carta pobla als vilanovins, a *Butlletí del PPCD*, 1974.

CUATRECASAS, Blanca; "De la pèrdua de poder feudal al naixement d'una nova vila: 725è aniversari de la Carta pobla." a *08800*, 1999.

CARRILLO, Jordi; *1274 – Canal Blau* [en línia] Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2024.

COROLEU, José; *Historia de Villanueva y Geltrú*, 1878.

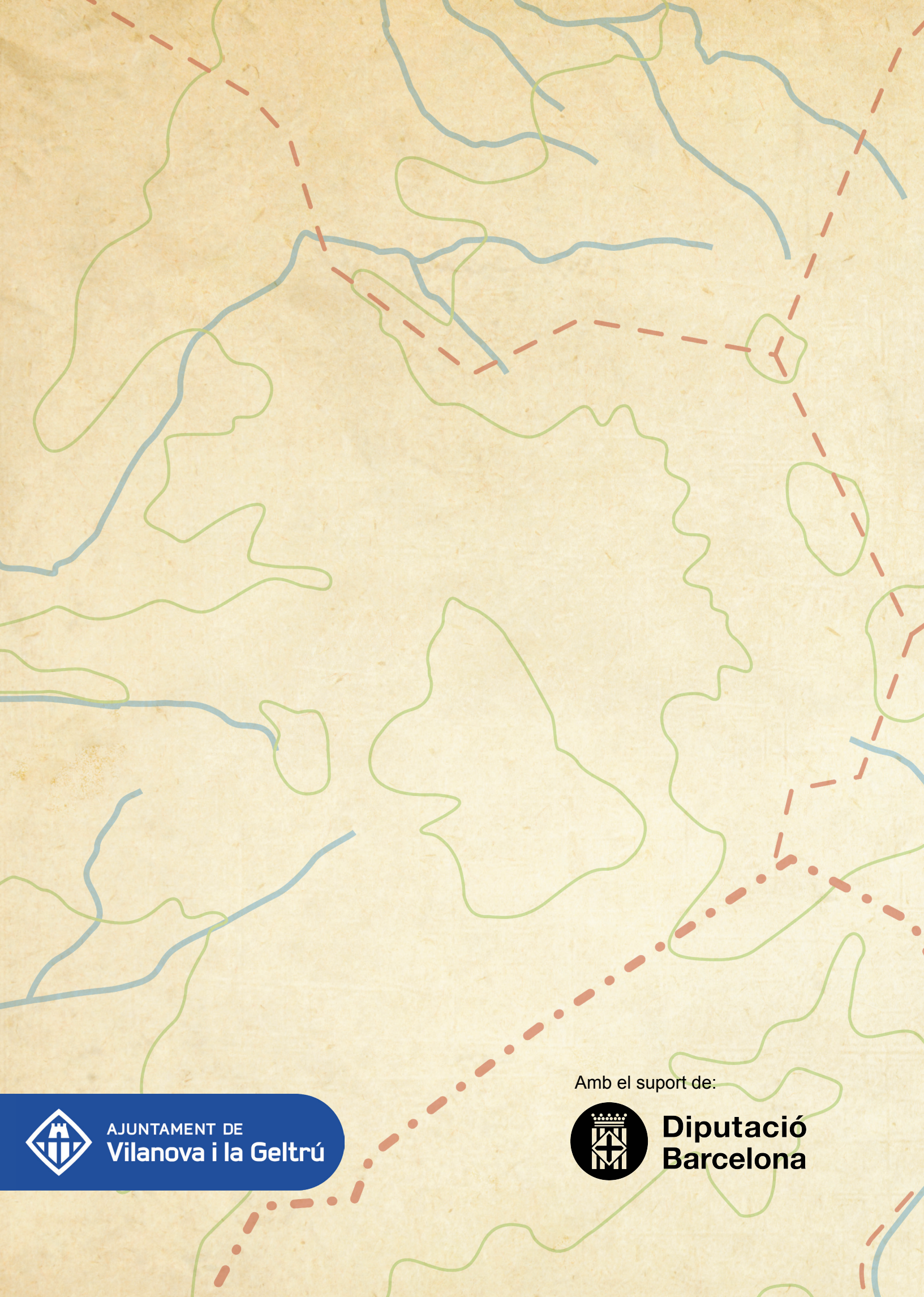
FONT i RIUS, Josep M; *La fundació de Vilanova i el seu règim jurídic inicial: VII centenari de la concessió de la carta de poblament i franquícies*.

Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 1978.

GARÍ i SIUMELL, J. Antonio; *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*, 1860.

TUBAU, Albert, PARÉS, Àngels i PRATS, Carles; *Història*. Col. Descubrim Vilanova i la Geltrú. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999.

VIRELLA i BLODA, Albert; *Vilanova i la Geltrú del mil·lenari de Cubelles al setè centenari de la carta pobla de Vilanova*, 1974.

AJUNTAMENT DE
Vilanova i la Geltrú

Amb el suport de:

**Diputació
Barcelona**